

9. 8. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Aktuální právní úprava rozhodování o svéprávnosti a její připravované změny

Rozhodování o svéprávnosti má závažný dopad do osobní integrity posuzovaného, proto je důležité, aby vydané rozhodnutí důsledně naplňovalo zákonné náležitosti, sledovalo smysl a účel institutu omezení v každém individuálním případě, bylo jasné, výstižné, šetrné a pokrývalo všechny oblasti právních vztahů, do kterých konkrétní posuzovaná osoba potencionálně vstupuje.

Obecně k východiskům právní úpravy rozhodování o svéprávnosti

Aktuální právní úprava rozhodování o svéprávnosti člověka pod vlivem převládajících sociálně právních tendencí[1] - mezi které je možné subsumovat snahu o vyšší zapojení duševně nemocných osob do společnosti, či snahu ponechat jim co největší samostatnost - klade větší nároky na postup soudů při vynášení rozhodnutí v této věci.[2] V důsledku mnohých změn a zavedení nových institutů vyvstala potřeba, aby soudy nejen s ohledem na výše uvedené požadavky vyvíjely větší úsilí při řízení týkající se otázek svéprávnosti.

V prvé řadě je vhodné uvést, že obecné soudy jsou na důsledku přechodného ustanovení § 3032 a § 3033 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) povinny ve tříleté lhůtě od účinnosti tohoto zákona přezkoumat množství případů osob, které byly rozhodnutím soudu podle právní úpravy účinné do 31. prosince 2013[3] zbaveny nebo omezeny ve způsobilosti k právním úkonům (dnes svéprávnosti). V souvislosti s rekonstrukcí byly současně do právní úpravy zavedeny zcela nové instituty – terminologicky označované jako podpůrná opatření. S těmito novými instituty, jež představují alternativy k omezení svéprávnosti, se soudy musejí seznámit - a v rámci dodržování principu subsidiarity[4] a proporcionality,[5] které právní úpravu v této oblasti provázejí a jsou pro ni zcela zásadní - bez předchozích aplikačních zkušeností zohledňovat a případně též tyto nové instituty využít jako dostačující a efektivní prostředek k ochraně zájmů posuzovaného.

Zásady ovládající samotný proces rozhodování, problematika doručování rozhodnutí

Řízení o svéprávnosti je ovládáno zásadou vyšetřovací. Břemeno důkazní tudíž leží na soudu, který je povinen provést všechny nezbytné důkazy vedoucí k závěru, že k ochraně práv a zájmů posuzovaného není vhodné užít mírnějších a méně omezujících opatření a je nutné přistoupit k omezení svéprávnosti. Znalecký posudek stále patří mezi stěžejní důkazní prostředky v řízení o svéprávnosti. V řízení o svéprávnosti jej prozatím nelze nahradit odborným vyjádřením. Důležitost znaleckého posudku je v řízení o svéprávnosti nesporná vzhledem k tomu, že se rozhoduje o zdravotním stavu člověka.

Dle účinné právní úpravy nelze upustit od doručení rozhodnutí posuzovanému. K otázce doručování je na tomto místě vhodné uvést, že předchozí procesní úprava umožňovala dle tehdy platného znění § 189 zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád upustit od doručení rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům posuzovanému. Soud mohl upustit od doručení rozhodnutí na základě vyjádření znalce, že posuzovaný není schopen pochopit jeho význam, a za předpokladu, že o tom rozhodl v samostatném výroku rozsudku o způsobilosti k právním úkonům.[6] Současná právní úprava posiluje práva osob omezovaných ve svéprávnosti mimo jiné i tím, že možnost upuštění od doručení písemného vyhotovení rozhodnutí neobsahuje a zároveň v ustanovení § 41 zákona č. [292/2013](#) Sb., o

zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“) stanovuje soudům povinnost učinit i jiná vhodná opatření vedoucí k seznámení posuzovaného s obsahem rozsudku. O vhodné formě sdělení obsahu rozhodnutí rozhodne soudce zejména na základě vlastních poznatků získaných z průběhu řízení, ale také na podkladě vyjádření znalce. U osob zrakově či sluchově postižených soud rozhodne například o přepisu rozhodnutí do slepeckého písma, jeho přečtení či přetlumočení do znakové řeči.[7]

Povinnost soudu posuzovaného vždy zhlédnout

V rámci požadavku řádné přípravy řízení a obstarávání dostatku podkladů pro rozhodování mají nově soudy povinnost posuzovaného člověka vždy zhlédnout. V otázce, kdo by měl provést zhlédnutí na základě povinnosti stanovené v § 38 ZŘS se s ohledem na východiska nové právní úpravy ztotožňují s názorem, že by jej měl osobně vykonat rozhodující soudce.[8] Soudní praxe ovšem může v této věci zcela jistě přinést výjimky, přesto by nemělo být sleveno z požadavku, aby osobní zhlédnutí vykonal soudce zejména v případech, kdy rozhoduje o svéprávnosti osoby příslušnému soudu dosud neznámé. V této rovině je vhodné upozornit, že pokud namísto soudce vykoná zhlédnutí vyšší justiční úředník, asistent soudce nebo justiční čekatel, nepůjde vždy bez dalšího o procesní pochybení, které by mělo vést ke zrušení na tomto základě vydaného rozsudku.[9] Takovým případem by mohlo být zhlédnutí posuzovaného, který trpí ireverzibilní duševní poruchou a je plně odkázán na pomoc druhých při obstarávání základních životních potřeb v rámci přezkumu rozhodnutí po uplynutí maximální doby omezení. Zrušení rozhodnutí z důvodu, že soudce pověřil zhlédnutím pracovníka soudu, by bylo v podobných případech nadměrným formalismem.[10]

Z výše uvedeného vyplývá, že oproti předchozímu právnímu stavu jsou v rámci řízení o svéprávnosti na soudy při rozhodování v této otázce kladeny větší - nejenom časové - nároky. Tato skutečnost také nezůstala bez odezvy a na základě připomínek ze strany soudní praxe se v této oblasti navrhuje následující hmotněprávní a procesněprávní změny.

Rámcový přehled navrhovaných změn zapracovaných v novele zákona

S ohledem na výše prezentované okolnosti se navrhuje prodloužení maximální možné doby omezení svéprávnosti ze tří na pět let v případech, kdy je zjevné,[11] že se stav člověka do budoucna nezlepší. Navrhuje se také prodloužení tříleté lhůty[12] k přezkumu rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům vydaných do 31. prosince 2013 na lhůtu pětiletou.

Důvody navrhovaných změn jsou zejména časové a finanční. Jde o výše nastíněnou situaci nejen technicky náročnějšího procesu rozhodování o svéprávnosti a zatížení opatrovnických soudů i soudních znalců. V případě neschválení navrhovaných změn bude nutné, aby soudy stihly přezkum všech rozhodnutí vydaných před účinností OZ do konce roku 2016. Na straně justice převládá názor, že přezkum všech takových rozhodnutí není možné v zákonodárcem normované tříleté lhůtě zrealizovat.

Argumentem pro navýšení maximální možné doby omezení svéprávnosti na pět let jsou případy osob, u nichž v důsledku těžké ireverzibilní duševní poruchy není s pravděpodobností blížící se jistotě naděje na zlepšení jejich stavu. Soudní řízení je pak v nejobecnější rovině odborně, personálně, finančně i časově náročné nejen pro soudy, ale nelze odhlédnout od faktu, že - a to především - pro samotné posuzované a jejich blízké, tedy pro subjekty, ke kterým by mělo být v takto citlivém procesu rozhodování soudu přistupováno maximálně šetrně. Zákonodárce současně uvádí, že navrhované prodloužení lhůt je v souladu s mezinárodními závazky a nijak se nevymyká právním úpravám okolních států.[13]

Otázka finanční náročnosti řízení o svéprávnosti je spojena s placením nákladů řízení, které dopadají

dle § 43 odst. 1 ZŘS na stát. Přezkum případů v souvislosti s novou právní úpravou znamená větší finanční zatížení justice z důvodu vypracovávání nových znaleckých posudků.[14] V souvislosti se znaleckými posudky se hovoří - jak již bylo zmíněno výše - i o personálním zatížení. V České republice není dostatek soudních znalců - psychiatrů, a ti stávající mají na starosti více případů, než je vzhledem ke skutečnosti, jakou pozornost, preciznost a odbornou i časovou náročnost vypracování posudků v této oblasti vyžaduje, vhodné.

Jestliže bylo již v první polovině roku 2016 podle dostupných dat zřejmé, že okresní soudy se do konce lhůty k tomu určené nestihnou vypořádat s přezkumem všech případů osob zbavených či omezených ve svéprávnosti, nezbývá, než navrhovanou změnu uvítat. S uplynutím lhůty pro přezkum by totiž snadno mohla nastat situace, že dotčené osoby, u kterých doposud nedošlo k přezkoumání rozhodnutí o jejich svéprávnosti, nabydou plné svéprávnosti. Takový stav není žádoucí, neboť účelem zásahu do svéprávnosti je primárně ochrana zájmů osob stížených duševní poruchou. Chráněné zájmy těchto osob by po uplynutí lhůty k přezkumu byly vážně ohroženy.

Otázkou zůstává, do jaké míry lze souhlasit s druhou navrhovanou změnou - prodloužením maximální doby omezení svéprávnosti. Nová právní úprava má v této rovině znamenat pozitivní změnu v oblasti rozhodování o svéprávnosti. Má zajistit nápravu zakořeněných zvyků soudní praxe spočívající v paušalizovaném zbavování svéprávnosti a nadužívání institutu omezení ve svéprávnosti, které dostatečně nezohledňují práva a zájmy osob se zdravotním postižením a jsou v rozporu se závaznými mezinárodními normami.

Zákonodárce navíc v účinné právní úpravě zdůrazňuje, že institut omezení svéprávnosti má sloužit jako prostředek *ultima ratio*, kterým je hluboce zasaženo do integrity člověka. Má být využíván jen v nejnepřípustnějších případech a na co nejkratší dobu. V tomto kontextu by se tak měl počet osob omezovaných ve svéprávnosti do budoucna snižovat a naopak by se měla více využívat podpůrná opatření či jmenování opatrovníka za současného zachování plného rozsahu svéprávnosti. Nelze však očekávat, že k této „revoluci“ v rozhodování o svéprávnosti dojde v průběhu prvních tří let účinnosti právní úpravy, a proto je více než relevantní se domnívat, že je tato navrhovaná změna nevhodná a je i určitým krokem zpět v ochraně práv duševně nemocných.

Personální, časové i finanční zatížení soudů se dalo předpokládat již před přijetím nové právní úpravy, a to především s ohledem na skutečnost, že byl znám počet případů, které je nutno přezkoumat. Přesto se v původním záměru zákonodárce počítalo s tím, že k přezkumu všech případů dojde během tří let, avšak již po dvou letech účinnosti se paradoxně začíná uvažovat o změně těchto lhůt.

Nelze zásadně souhlasit s argumentací ospravedlnění prodloužení lhůty k přezkumu „starých“ rozhodnutí, a to v části, která je postavena na finanční náročnosti. K přezkumu případů osob zbavených či omezených ve svéprávnosti za předchozí právní úpravy dojde i v případě prodloužení lhůty k tomu stanovené. Finanční náročnost na vypracování znaleckých posudků je v období k tomu určeném logicky vyšší. Jde ale jen o přechodný stav, se kterým je třeba se vypořádat a prostředky státu na potřebné znalecké posudky vynaložit. Nelze vedle sebe stavět legitimní očekávání v přezkum rozhodnutí osob zbavených či omezených ve svéprávnosti na základě platné a účinné právní úpravy a otázku zvýšené finanční náročnosti řízení.

Třetí a zásadní připravovaná změna se týká povinnosti provést důkaz znaleckým posudkem na základě § 38 ZŘS. Znalecký posudek nyní nelze nahradit lékařským potvrzením ani odborným vyjádřením v řízení o svéprávnosti. Zákonem předepsaný znalecký posudek by se dle předložené novely nemusel vypracovávat v případech, kdy soud rozhoduje o prodloužení doby omezení u osob, jejichž zdravotní stav se nezměnil a vzhledem k stanovené prognóze ani nezmění. Opět jde o osoby,

kteří trpí ireverzibilní duševní poruchou a není u nich naděje na zlepšení. Znalecký posudek a výsledek znalce by v takových případech bylo možné nahradit písemnou zprávou ošetřujícího lékaře, která poslouží jako důkaz o nezvratnosti stavu posuzovaného.

Povinnost provést důkaz znaleckým posudkem je možné vnímat naopak pozitivně. Zcela jistě by byla částečně vyřešena otázka zatíženosti znalců, kteří by se mohli o to důkladněji věnovat případům, ve kterých je nezbytné znalecký posudek vypracovat. Vyjádření ošetřujícího lékaře poskytuje v tomto případě dostačující podklad ke zjištění stavu posuzovaného. Ošetřující lékař je v kontaktu s posuzovaným průběžně, sleduje jeho zdravotní stav v průběhu doby trvání omezení a zároveň se dokáže vyjádřit k aktuálnímu stavu posuzovaného v době rozhodování o prodloužení. Tato změna se nijak nedotýká ostatních povinností soudu v rámci dokazování. Soudce bude i nadále povinen posuzovaného zhlédnout, vyslechnout jej a učinit další nezbytné kroky k opatření dostatku podkladů k rozhodnutí o prodloužení v každém konkrétním rozhodovaném případě.

Závěr

Platná a účinná právní úprava rozhodování o svéprávnosti, přinášející do této oblasti mnoho změn, přispívá k ochraně práv a zájmů osob stížených duševní poruchou více, než jak tomu bylo za účinnosti právní úpravy předchozí. Přijaté změny v oblasti právní úpravy jsou zejména reakcí na mezinárodní závazky, kterým předchází právní úprava neodpovídala, a také judikované požadavky českých soudů.

Z hlediska ochrany práv a zájmů osob omezených ve svéprávnosti nelze považovat všechny aktuálně navrhované změny právní úpravy za pozitivní. Za negativum lze označit například argumentaci zákonodárce, která spočívá v ospravedlnění jeho záměru prodloužit lhůtu pro přezkum rozhodnutí o omezení/zbavení způsobilost k právním úkonům vydaných za účinnosti předchozí právní úpravy finanční náročností tohoto postupu.

Renata Pirklová,
studentka Právnické fakulty UP

e-mail: r.pirklova@gmail.com

-----
[1] Na základě Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením se Česká republika jako jeden ze signatářských států zavázala začleňovat zdravotně postižené osoby více do normálního života a prosazovat v této oblasti přístup tzv. podporovaného či asistovaného rozhodování na místo rozhodování náhradního.

[2] Dle současné právní úpravy není možné přistoupit k úplnému zbavení svéprávnosti člověka. Omezení ve způsobilosti k právním úkonům (dle tehdejší terminologie) byla za účinnosti předchozí právní úpravy často příliš široká a institut úplného zbavení způsobilosti k právním úkonům

nadužíván. Tímto přístupem, který byl často kritizován v judikatuře Ústavního soudu (např. Nález ÚS ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, Nález ÚS ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07), bylo neúměrně zasahováno do osobnostní integrity člověka, který byl v důsledku rozhodnutí o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům dotčen na svých základních právech garantovaných LZPS (zejména čl. 5 a čl. 10 odst. 1, 2 LZPS).

[3] Po vstupu OZ v účinnost žilo v České republice více než 35 tisíc osob, které byly dle předchozí právní úpravy omezeny či úplně zbaveny způsobilosti k právním úkonům. BENEŠOVÁ, Petra. Soudy musí vyřešit více než 35 tisíc případů lidí, kteří v minulosti přišli o svéprávnost [online]. rozhlas.cz, 5. ledna 2014 [cit. 29. července 2016]. Dostupné na www, k dispozici >>> [zde](#).

[4] Princip subsidiarity vyjadřuje přístup, že k omezení svéprávnosti by mělo docházet jen v nejkrajnějších případech, kdy není možné ochránit práva a zájmy člověka využitím některého z podpůrných opatření.

[5] Volba podpůrného prostředku či případného omezení svéprávnosti musí být také přímo úměrná vzhledem k rozsahu neschopnosti postarat se o vlastní záležitosti a vzhledem k hrozící újmě posuzovaného.

[6] Stanovisko NS ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/76.

[7] BÍLÝ, Martin In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 95.

[8] „Zhlédnutím se rozumí pokus o zjištění stavu člověka vlastním pozorováním soudce, který o svéprávnosti rozhoduje a nemá být realizován prostřednictvím jiné soudní osoby.“ BÍLÝ, Martin In SVOBODA, Karel a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 87.

[9] „Ke zrušení rozsudku dojde jen tehdy, když z obsahu spisu, zejména z ostatních provedených důkazních prostředků, není jasně patrné, jaký je stav posuzovaného, a je proto třeba připustit, že osobní zhlédnutí posuzovaného přímo vyřizujícím soudcem by mohlo vést k jinému rozhodnutí ve věci samé.“ Rozsudek KS v Plzni ze dne 24. září 2014, sp. zn. 12 Co 306/2014.

[10] JIRSA, Jaromír. Zhlédnutí posuzovaného v řízení o svéprávnosti [online]. pravni prostor.cz, [cit. 4. února 2016]. Dostupné na www, k dispozici >>> [zde](#).

[11] Srov.: PULKRÁBEK, Zdeněk. „Zjevný“ v občanském zákoníku. Právní rozhledy, č. 1, 2015, s. 1 a násl.

[12] § 3033 OZ.

[13] Blíže: Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. pravni prostor.cz, [cit. 29. července 2016]. Dostupné na www, k dispozici >>> [zde](#).

[14] Blíže: HAVLOVÁ, Alžběta. VÍKTORA, Antonín: Nový občanský zákoník zdvojnásobil soudům náklady na znalecké posudky [online]. vlada.cz, [cit. 29. července 2016]. Dostupné na www, k dispozici >>> [zde](#).

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Podmíněné propuštění ve světle zásady ústnosti a přímosti](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [Poučení z krizového vývoje v kauze bitcoiny](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)

- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)